

Detta var nu endast en kort redogörelse för detta till sitt innehåll så rika 50-årsjubileum. Alla deltagarna föra säkert med sig rika minnen från denna kyrkomusikaliska högtid, och äro tack samma att ha fått vara med. Det är att hoppas att den också fått giva impulser till ett träget och värdigt arbete på det kyrkomusikaliska området.

Einar Magnusson.

Recensioner.

Alfred Ehrhardt: Mittelalterliche Taufen aus Erz und Stein. Mit Einführung von Dr Harald Buch.

— *Niederdeutsche Altarschreine. Mit Einführung von Dr K. W. Tesdorpf. Ellermann, Hamburg 1939. Ln., à 3 RM.*

Tidskrift för konvetenskap. Inledningen söker på ett konstlöst sätt ge åskådaren anvisningar om sättet att se medeltida skulptur. De ypperliga reproduktionerna och de många detaljerna göra det lätt för läsaren att på egen hand tränga in i medeltidsmänniskans bildsinne.

Bengt Cnattingius.

Med ensartad förstklassig utstyrelse utkom för två år sedan ett par illustrationsverk behandlande viktiga avsnitt av medeltida, tysk kyrklig konst av intresse även för svensk publik på grund av släktförhållanden mellan monumenten. Detta gäller inte minst om dopfuntarna, av vilka planscherna återge ett 30-tal både av sten och brons. Inledningen till detta verk är icke fullt så värdefull. Den innehåller några mindre lyckade spekulationer över kristendomen som döds-kult, och anvisningar om funtarnas ålder och konsthistoriska ställning saknas tyvärr.

Bilderna av de lågtyska altarskåpen återkalla i minnet flera svenska altarskåp. Särskilt må nämnas den hittills okända och helt enkelt förtrollande altarprydnaden från Ohrdorf, som röjer sig som ett verk av »der Hauptwerkstattmeister» i Lübeck, vars många svenska förbindelser anmälaren nyligen framställt i en uppsats i

Sveriges kyrkor. Småland. Band I, Stockholms kyrkor Band VIII, h. 1. Stockholm 1940. Kr. 12:—.

Det första bandet av Smålands kyrkor, förf. av Erik O. Johansson och Gotthard Johansson, har nu utkommit och behandlar kyrkor i Jönköping och Huskvarna. Det inledes av en intressant församlingshistorik och ett kapitel om några försvunna kyrkor och kapell, nämligen den gamla stadskyrkan, francisklostret och den senare i klosterhuset ombyggda kyrkan m. fl. Kristine kyrka ägnas huvudparten. Den tillkom på 1600-talets senare del och representerar samma typ som Jacobs kyrka i Stockholm. Planen tros gå tillbaka till Hans Fleming och består av treskeppig hallkyrka med kraftiga runda pelare. Flera restaureringar ha tryckt sin prägel på byggnaden, men från den planerade Zetter-

vallska vandaliseringen år 1874 räddades den. Bland andra kyrkor, som behandlas i detta band, må nämnas Ljungarum från 1200-talet, den försvunna Sanna kyrka, den nybyggda franska katedralen Sofia kyrka med sitt praktfulla kyrksilver i prunkande nygotik (en gåva av drottning Sofia 1895) och Västra kapellet (efter ritningar av Erik Dahlberg 1692).

Stockholmshäftet behandlar kyrkorna i Bromma och Västerled, en gammal och en högmodern anläggning. Den förra har fått en mycket intressant skildring, förf. av amanuensen Per-Olof Westlund, som framlägger en rekonstruktionsritning av den äldsta byggnaden. Bromma 1100-tals kyrka utgjordes av ett runt försvarstorn med vidhängande halvrunn kor. Övervåningen, som utgjordes av en försvarsvåning, saknade tak; de märkliga anordningarna i golvet har på ett tillfredställande sätt kunnat rekonstrueras. Målningarna (av Albertus Pictor på 1400-talet) och de många värdefulla inventarierna ha utförligt och sakrikt skildrats liksom i nyssnämnda volym.

Ypperliga illustrationer, många efter fotografier av Nils Åzelius, pryda dessa band, som förtjäna stor spridning och uppmärksamhet.

Bengt Cnattingius.

Curt Wulff: Kyrklig hembygdsvård, Gleerups förlag, Lund 1940. Kr. 0: 85.

I serien »Skrifter i teologiska och kyrkliga ämnen» har utkommit en skrift om kyrklig hembygdsvård av kyrkoherde Curt Wulff. Den utgör en allvarlig maning till alla präster att icke undandraga sig deltagandet i det hembygdsvårdande arbete, som befordrar kyrkans verksamhet. Med

rätta konstaterar förf. ett avtagande intresse hos kyrkans män, samtidigt som den ledande hembygdsrörelsen i landet börjat alltmera sekulariseras. Han pekar särskilt i denna läsvärda skrift på betydelsen av ett studium av hembygden, vari kyrkan själv i gången tid utgör ett stort och synnerligen givande material. Främst utgör kyrkobyggnaden och dess inventarier föremål för detta studium. Ett inträngande i de vidlyftiga kyrkoarkiven kommer dessutom att lämna intressanta inblickar i socknens liv i gångna tider. En detalj i studiet av socknens historia, som anmälnaren inte kan förbigå, är författarens erinran om det märkliga sambandet mellan enskifte och fromhetsliv under 1800-talet. Slutligen behandlas släktforskningen. Av betydelse för det kyrkliga arbetet kan allt detta studium bliva, om det föres in som ett led i ungdomskretsarnas arbetsprogram.

Curt Wulff har i denna varmhjärtat manande skrift gjort en betydelsefull insats för att väcka till liv en intensivare och mera levande hembygdsvård på kyrklig grund. Han uppehåller sig uteslutande vid studiearbetet men däremot ej alls vid den egentliga vårdande verksamheten, vilken utgör ett vidlyftigt kapitel värt en egen skrift i denna serie.

Bengt Cnattingius.

J. W. Hamner und H. Widéen: Die Grabsteine der Ruinkirchen in Wisby. Vitterhets Akademien, Stockholm (Wahlström & Widstrand i distribution) 1940.

Som del II av Gottlands gravstenar — del I omfattande domkyrkans stenart utkom 1932 och recenserades i denna tidskrift — har utkommit ett band behandlande ruinkyrkornas grav-

stenar i Visby. Inte mindre än 666 monument ha beskrivits, lästs och översatt på ett i anmälares tycke förstklassigt sätt. Av dessa äro ett 80-tal endast försedda med bomärke. Efter en inledning med historiska noter om de tio ruinkyrkorna följer en översikt av det medeltida gravstensbeståndet i Visby. Med rätta betonas det provinsiella draget i monumentens stilkaraktär. Denna korta inledning av H. Widéen hör till det värdefullaste, som skrivits om medeltida gravvårdskonst i vårt land. I jämförelse med del I av arbetet om Gottlands gravstenar förefaller denna del vara mera omsorgsfullt redigerad och mera konsekvent i detaljerna. Man är utgivarna varmt tacksam och stannar endast i olika åsikt beträffande påfundet av översatta texten till tyska vartill kommer en önskan att utöka bildmaterialet.

Bengt Cnattingius.

Hans Preuss: Johannes in den Jahrhundertern. Verlag C. Bertelsmann, Gütersloh 1939. Ln. 7.50 RM.

Den bekante teologen och konstforskaren, professor Preuss i Erlangen, utgav strax före kriget en bok om evangelisten Johannes genom århundraden. Han leder läsaren fram på vägar, fulla av märkliga upplevelser. Ty Johannesgestalten har på ett enastående sätt fångat alla tiders kristna. Med hjälp av teologiskt material skildras denna utveckling, och konstverk av alla slag, folkro och folksed, legendediktning samt talrika bilder på ett många gånger fascinerande sätt. Det oerhört rika materialet är bara antytt, men detta gör framställningen lättare tillgänglig. Den, som på allvar gör sig förtrogen

med denna boks innehåll, för med sig en fördjupad och levande bild av Johannes evangelisten.

Bengt Cnattingius.

Der Tiefenbronner Altar des Lucas Moser. Text von Kurt Bauch. Angelsachsen Verlag, Bremen 1940. 3 RM.

Den i tysk konsthistoria så bekanta altartavlan i Tiefenbronn i Schwaben har genom denna ståtliga publikation, bestående av en färgbild och 12 fina djuptryck i stor folio jämte en intressant inledande text, fått en värdig presentation. Altarverkets bilder hämta sitt ämne från Magdalenallegenden. De dateras till 1431, och äro de första förebilder av renässansen men bevara en strängt kyrkligt karaktär.

Bengt Cnattingius.

Johannes Ficker: Die neuen Glasmalereien in St Moritz in Halle und die besonderen Aufgaben der kirchlichen Glasmalerei in der Gegenwart. Buchhandlung des Waisenhauses G. m. C. H. Halle 1940. 2 RM.

Ovanstående lilla skrift innehåller två föredrag av Professor Ficker, vilka behandla Walter Kohlers nya glasmålningar i St. Moritz i Halle. Förf. betonar konstnärens nära anknytningar till bibelordet samt till kyrkans lära i framställandet av trosartiklarna. Framför allt är det andra föredraget mycket intressant och värt att lägga märke till även i Sverige. Det behandlar ämnet ur innehållsynpunkt. Förf. jämför glasmåleriet

som konst med orgeln bland instrumenten och tillerkänner det alltså en principal betydelse. Häftet är förträffligt illustrerat med fotografiska reproduktioner efter glasfönstren.

Bengt Cnattingius.

R. Frauenfelder: Die Geburt des Herrn. Entwicklung und Wandlung des Weihnachtbildes. Hegner in Leipzig 1939. Ln. 5,80 RM.

Ett outtömligt rikt ämne har för en gångs skull icke behandlats med tysk grundlighet utan med prisvärd översiktighet. Sällan har ett ikonografiskt motiv fått en framställning, som är mera mönstergerill i klarhet och pregnans. Medeltidens bilder av Jesu födelse få här sin förklaring genom ett nära beroende av exegetik, legendbildning och folkföreställning. I hög grad lätt-tillgänglig är fördelningen av text och bilder. Den förra lägger huvudvikten vid de litterära källornas framställningar och innehåller blott sparsamma hänvisningar till konstverken. I en följd återges sedan 23 verk, de flesta icke så kända men valda med stor omsorg. De ha försetts med utförlig text, som i detalj förklarar deras innehåll i noggrann anslutning till den föregående framställningen. Av stort intresse ur svensk synpunkt är den utförliga skildringen av den påverkan från Birgittas uppenbarelser, som spåras i Nativitåbilden under 1400-talet och som Cornell (delvis dock icke fullt riktigt) först påpekat.

Icke blott på grund av dessa intressanta svenska relationer bör denna bok vinna spridning hos oss; den är också den enda korta och lättfattliga framställningen av ett ytterst intressant ämne.

Bengt Cnattingius

En finsk hymnologi.

A. Voipio: Virsiemme synti ja historia (Werner Söderström o. Y. bokförlag). Helsingfors 1940. 258 sidor.

Professorn i praktisk teologi vid Helsingfors Universitet Aarni Voipio har berikat den finska litteraturen med en hymnologi, som visserligen är avsedd som kursbok för teologiestuderande, men som ändå genom sin uppställning och tillgängliga stil även är en utomordentlig handbok i hithörande ting. Någon hymnologi på finska har ej tidigare utkommit, men väl framstående psalmhistoriska arbeten av P. J. Kuroinen och K. Hallio. Senaste svenska hymnologi anpassad för finländska förhållanden utkom 1880 av I. Colliander och blev icke ens fullbordad.

Prof Voipio ger först en klar och vederhäftig översikt över psalmhistorien, varvid han särskilt stannar vid tyska och nordiska förhållanden. Finlands psalmhistoria är intimt förbunden med dessa. Redan Michael Agricola, som gav finska psalmtexter egentligen blott för präst och kör (på 1540-talet), utnyttjade förutom latinska även svenska och tyska förebilder. Därför förekom icke bland hans psalmer översättningar av de nya tyska eller svenska kyrkovisorna. Först Jacob Finno («Suomalainen») gav år 1583 en egentlig psalmbok för folket med 101 psalmer — mitt under den liturgiska stridens hetaste period. Han utnyttjade rikligt både tyska och svenska original och svenska översättningar av tyska psalmer. Hans psalmbok var av samma innehåll och ordningsföljd som motsvarande svenska. Nästa period av finsk psalmdiktning förekom åren 1614—1620, 1640-talet och omkring 1667. Medan Sverige erhöi sin första officiella

psalmbok 1695 (»gamla psalmboken») erhöj Finland finska församlingar sin år 1701 med tryckt korallbok 1702. De svenska församlingarna i Finland anlitade de svenska psalmböckerna. Följande finska psalmbok av officiell karaktär utkom samtidigt med en särskild svensk efter grundlig förberedning i olika kommittéer år 1886. Just före kriget fick sedan det finska Finland sin nya psalmbok, antagen av kyrkomötet år 1938. En ny svensk psalmbok för Finland svenska församlingar utarbetas för närvarande i en psalmbokskommitté under biskop von Bonsdorffs ordförandeskap.

Prof. Voipio anser i likhet med J. Gummerus att finska »leiser» förekommit vid gudstjänsterna under medeltidens slutperiod. När den finska psalmdiktningen skulle skapas med reformationen beredde språkets egenart särskilda svårigheter, som de första finska psalmböckerna, vilka anslöto sig till gängse tyska eller franska melodier, icke förmådde bemästra. Man lyckades icke därför eller vågade icke tillämpa kalevala-versmåttets regler. 1886-års finska psalmbok bygger i högsta grad på Kalevalasamlaren Elias Lönnroths arbete och Julius Krohns. Den finska psalmdiktningen var främst översättning beroende på att den egentliga bildade klassen hade svenska som modersmål, klagar Krohn, vilket onekligen var sant. Sedan 1890-talet bedrevs ett forsknings- och samlarearbete i syfte att framleta andliga folkmelodier i Finland under medverkan av Julius Krohn, Mikael Nyberg och Heikki Klemetti. 1868-års finska psalmbok godtogs icke av vissa gammaltroende, som fortfarande hittills nyttjat den gamla finska. Den nya finska psalmen i psalmboken av år 1938 har på kyrkomötets önskan fått främst en bönekaraktär. Texterna har därför bearbetats både till innehåll

och språk och hava de utökats till 633. Men också nu har man funnit, att det finska språket häst fordrar ett eget versmått om detta icke skall bli en tvångströja för psalmens friskhet. Många av de religiösa väckelserörelsernas käraste psalmer hava ingått i den nya finska psalmboken. Frågan om melodierna är ännu på ett förberedande experimentstadium; men ha redan olika korallboksförslag sett dagen.

Härmed ha vi icke refererat prof. Voipios utredning av den finska »andliga sångens» historia ej heller hans behandling av hymnologins grundprinciper för psalmens art och form. Det finska språket har många stavelser, vilka ytterligare växa i antal genom kasusändelser och suffixer, så att enbart ett ord kan fylla en hel versrad. Betoningen ligger på första stavelsen. Förf. efterlyser därför en helt ny formteori för den finska psalmens framtid. Han anser att slutrim ofta är onödigt—liksom också svårt att finna i finskan—versraderna må gärna bli längre och i stavelseantalet måste en viss frihet tolereras. Vidare granskar förf. psalmernas idéinnehåll och drager kritiskt upp vissa riktlinjer för framtiden samt psalmernas användning. Härvid påpekar han en viktig brist, som gäller både den svenska och finska psalmboken i Finland: bristen på psalmer för »arbetets kristendom» i det nutida församlingsarbetet. Han vill hava mycken psalmsång både i kyrka, skola och hem samt riklig undervisning och främst övning i psalmsång. Orgeln skall beledsaga sången och får icke blanda bort melodien. Den gemensamma sången är huvudsak: orgel och kör komma först i andra hand.

Vi ha härmed främst refererat prof. Voipios behandling av den finska psalmen. Men också huvuddragen av Fin-

lands svenska psalmbok finns in-
flätade i skildringen, som utförts med
objektivitet och förståelse för det ge-
mensamma arvet. Finlands kyrka har i
sin psalmbok sökt bibehålla möjligast
stora parallellism mellan den svenska
och finska boken. Dessa hava också
lånat det bästa materialet av varand-
ra. Genom det finska nationella upp-

vaknandet har dock den finska psalm-
boken med sitt nyaste sångtillskott
något fjärrmat sig från den svenska
— dock icke mera än att prästerna
vid tvåspråkiga högtidligheter kunna
utnyttja en massa psalmer, som fin-
nas på båda språken.

Olav D. Schalin.

Meddelanden.

**Inbjudan till Femte Allmänna Sven-
ska Kyrkosånghögtiden** tillika *Tionde
Allmänna Svenska Kyrkosångmötet* i
Stockholm den 25—26 oktober 1941.

Linköping 1927, Örebro 1930, Upp-
sala 1933, Västerås 1936 — bakom
dessa namn och årtal gömmer sig en
rik fond av upphöjd sakral musik,
mättad tempelandakt och glatt kam-
ratskap. Nu kommer huvudstaden med
inbjudan till den femte allmänna sven-
ska kyrkosånghögtiden. Egentligen
skulle den ha ägt rum redan för två
år sedan och å annan ort. Det allvar-
samma tidsläget har hittills omöjlig-
gjort högtidens hållande. Alltjämt blö-
der visserligen världen under krigets
hårda gissel. Skall vårt eget land, än-
nu genom Guds nåd skonadt, i längden
kunna påräkna en privilegierad un-
dantagsplats? Trots allt har Sveriges
Kyrkosångsförbund velat våga försö-
ket med en ny rikskyrkosånghögtid.
Även om ett stort antal manliga sång-
are nödgats utbyta sin tjänst på kyr-
kans läktare mot beredskapstjänsten
vid fosterlandets gränser och följakt-
ligen äro förhindrade att infinna sig
till högtiden, våga vi tro på en till-
räckligt stor deltagarskara, för att
mötet skall anses motiverat.

Högtiden inskränkes emellertid till
att omfatta endast två dagar, lördagen
den 25 och söndagen den 26 oktober.

Två kyrkokonserter komma att hållas,
den ena i Engelbrektskyrkan, den
andra i Gustaf Vasas kyrka. I lik-
het med föregående högtider komma
jämte den av samtliga sångare sam-
mansatta rikskören även de olika
stiftskörerna att uppträda. Vid sön-
dagens högmässa fördelas kyrkosång-
arna på huvudstadens skilda kyrkor.
Efter konserten på lördagens afton
planeras en sammankomst i Stock-
holms stadshus.

Nu uttalas ett varmt välkommen i
hopp om talrikt deltagande och rikt
utbyte av högtidsdagarna. Välkomna,
kantorer, organister, präster och kyr-
kokörer utöver hela landet! Välkomna
icke minst Ni små körer, som ofta
arbeta rätt isolerade och mer än and-
ra behöva känna er som delar av det
stora rikskyrkoförbundet! Välkomna,
alla kyrkosångens utövare och vänner,
till inbördes givande och mottagande!

Anmälan om deltagande göres till
pastor Torbjörn Wikmark, Kammaka-
regatan 12, Stockholm, av körförbund
före den 1 juni, varvid ungefärliga
antalet sångare må uppgivas, av öv-
riga deltagare före den 1 september.

Stockholm i april 1941.

Bengt Jonzon, Ordf. i Sveriges
Kyrkosångsförbund. *Gustaf Aulén*,
Ordf. i Kyrkosångens Vänners Cen-